

SKATTENYTT

OFFICIELLT ORGAN FÖR TAXERINGSNÄMNSORDFÖRANDENAS RIKSFÖRBUND

NR 3 1977

Ändrade avdragsregler för kostnader för tryggnade av pensionsåtaganden

Av kammarrättsfiskalen Roland Edling och departementsrådet Anders Swartling

1 Inledning

I prop. 1976/77: 48 lade regeringen fram förslag om ändrade avdragsregler för tryggnade av pensionsåtaganden m. m. Propositionen bygger på ett delbetänkande av utredningen om beskattning av tjänstepensioner (Ds Fi 1976: 6). Regeringsförslaget har med vissa mindre ändringar antagits av riksdagen den 18 december 1976 (SkU 1976/77: 14, rskr 1976/77: 102). De nya reglerna återfinns i SFS 1976: 1099–1101.

2 Bakgrunden m m

2.1 Tidigare lagstiftning

Hösten 1975 beslutade statsmakterna om nya beskattningsregler för pensionsförsäkringar och arbetsgivares kostnader för tryggnade av anställdas pensionering (prop. 1975/76: 31, SkU 1975/76: 20, rskr 1975/76: 132, SFS 1975: 1347–1354). Regeringsrådet Wahlgren har i denna tidskrift lämnat en utförlig redogörelse för 1975 års lagstiftning (Skattenytt 1976 s. 21 ff.). Denna lagstiftning innebar en genomgripande ändring av de regler som hittills hade gällt på detta område. För att motverka att pensionsförsäkringar utnyttjades i annat syfte än pensionering skärptes villkoren för att en försäkring skulle godtas som pensionsförsäkring (*kvalitativa villkor*). Även avdragsrätten

omfattning begränsades genom olika regler (*kvantitativa villkor*). Beträffande det närmare innehållet i dessa regler hänvisas till Wahlgrens nämnda artikel.

Redan i den proposition som låg till grund för 1975 års lagstiftning pekade föredraganden på vissa frågor som skulle vara olösta även efter det att den nya lagstiftningen hade antagits (prop. 1975/76: 31 s. 145). Han framhöll att han var beredd att göra en översyn av dessa frågor i ett annat sammanhang. Vidare begärde riksdagen i sin skrivelse till regeringen att prövning skulle ske av möjligheterna att tillgodose önskemål om bibehållen avdragsrätt för tryggande av pensionsåtaganden som avviker från s. k. allmän pensionsplan.

För att utreda de frågor som berörts i propositionen och riksdagsskrivelsen tillkallades utredningen om beskattning av tjänstepensioner. I direktiven framhölls att utredningen var oförhindrad att ta upp även andra problem som kan ha uppstått vid genomförandet av 1975 års lagstiftning. Enligt direktiven var det önskvärt att ny lagstiftning i den fråga som riksdagen begärt prövning av kunde träda i kraft och tillämpas redan vid 1977 års taxering. Utredningens nämnda betänkande behandlar dels den av riksdagen väckta frågan, dels vissa praktiska tillämpningsfrågor i anslutning till 1975 års lagstiftning. Den nu genomförda lagstiftningen behandlar samma frågor.

2.2 Allmän orientering om den nya lagstiftningen

Ett viktigt syfte med den nya lagstiftningen är att underlätta genomförandet av 1975 års lagstiftning. Detta har skett bl. a. genom att man infört regler om avdrag för kostnader för smärre avvikelser från allmän pensionsplan och en ny regel om arbetsgivares avdragsrätt i de fall då arbetstagaren inte omfattas av allmän pensionsplan. Även härutöver har gjorts vissa lagändringar och tolkningsuttalanden som syftat till att lösa praktiska tillämpningsfrågor och som i många fall har medfört att arbetsgivares avdragsrätt för kostnader för pensionsutfästelser utvidgats. För att underlätta taxeringsarbetet har arbetsgivares och försäkringsgivares uppgiftsskyldighet i viss mån utvidgats.

Den nya lagstiftningen innebär även att begreppet allmän pensionsplan vid tillämpning av kommunalskattelagen (1928: 370), KL, har fått en vidare innebörd. Detta har åstadkommit genom att antalet fall som vid inkomstbeskattningen skall likställas med allmän pensionsplan har utökats.

En inte oviktig konsekvens av de nya reglerna är att behovet av särskilda dispensregler minskat.

Utöver de materiella ändringarna har vissa redaktionella ändringar gjorts i lagtexten, främst i 28 § KL och punkt 2 av anvisningarna till 29 § KL. Dessa ändringar har bl. a. inneburit att bestämmelserna om vilka pensionsystem som skall likställas med allmän pensionsplan har flyttats från 28 § 1 mom. sjunde stycket KL till punkt 2 av anvisningarna till 29 § KL. Denna anvisningspunkt har fått en helt ny utformning som innebär att villkoren

för arbetsgivares avdragsrätt regleras uttömmande i punkten e medan punkterna b–d beträffande de olika trygghandformerna endast innehåller redaktionella hänvisningar till bestämmelserna i e. Genom denna omdisponering och genom de nytillkomna bestämmelserna har punkten e fått en avsevärt utökad omfattning.

I lagen (1975:1348) om ikraftträdande av lagen (1975:1347) om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), den s. k. ikraftträdandelagen, görs bl. a. den ändringen att avtal om äldre tjänstepensionsförsäkring under vissa förutsättningar skall kunna ändras även under år 1977 utan att s. k. avskattning sker.

3 Den nya lagstiftningen

3.1 Begreppet allmän pensionsplan

Efter 1975 års lagstiftning är begreppet allmän pensionsplan av central betydelse på detta beskattningsområde. Den grundläggande civilrättsliga definitionen av begreppet allmän pensionsplan finns i 4 § lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m. Definitionen innebär att som allmän pensionsplan skall anses sådana allmänna grunder för pensionering av arbetstagare eller arbetstagares efterlevande, som innehåller regler om tryggnad av arbetsgivares utfästelser i viss ordning och som på arbetstagsidan är godkända av organisation som enligt lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet är att anse som central arbetstagarorganisation. Med allmän pensionsplan skall emellertid liksom tidigare vid inkomsttaxeringen likställas pensionsåtagande för pensionsförmåner som ryms inom vad som är sedvanligt enligt allmän pensionsplan i fråga om arbetstagsmedlemmar med motsvarande uppgifter eller hans efterlevande under förutsättning att åtagandet har tryggats genom insättning till pensionsstiftelse, pensionsförsäkring eller kreditförsäkring. Denna s. k. likställighetsregel finns numera i punkt 2 e andra stycket a) av anvisningarna till 29 § KL.

Härutöver innehåller emellertid den nya lagstiftningen som redan antytts regler enligt vilka även vissa andra pensionssystem vid inkomstbeskattningen skall likställas med allmän pensionsplan. Dessa nya regler har intagits under b) och c) i nämnda lagrum samt i tredje stycket av samma anvisningspunkt och innebär i huvudsak följande. Kommunala pensionsreglementen skall likställas med allmän pensionsplan om de har rekommenderats av Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet eller Svenska kyrkans församlings- och pastoratförbundet och har antagits av vissa angivna rättssubjekt, bl. a. kommuner och kommunala bolag. När fråga är om bl. a. kommunala bolag och stiftelser krävs även att kommun eller kommunförbund har tecknat borgen för utfästelsen, vilket kan ses som en motsvarighet till kravet på kreditförsäkring enligt den hittills gällande likställighetsregeln. Orsaken till att

kommunala pensionsreglementen sålunda har jämförts med allmän pensionsplan är att 1975 års lagstiftning annars skulle komma att medföra svårigheter för arbetsgivare som tillämpar sådana reglementen att med avdragsrätt trygga pensionsutfästelser för nyanställd personal.

Det har även i ett par fall utanför den kommunala sektorn ansetts önskvärt att skapa möjlighet att få ett pensionssystem godtaget som allmän pensionsplan. En sådan grupp av fall gäller statliga företag varmed i första hand avses sådana aktiebolag i vilka staten direkt eller indirekt äger huvuddelen av aktierna. Enligt en nyinförd bestämmelse skall med allmän pensionsplan likställas pensionsåtagande som lämnats av statligt företag under förutsättning att staten lämnar borgen för pensionsåtagandet. Denna bestämmelse har bl. a. motiverats av att statliga företag i många fall saknar praktisk möjlighet till kreditförsäkring. Samtidigt har RSV fått möjlighet att genom dispens förklara att ett visst pensionssystem skall likställas med allmän pensionsplan. Vid dispensprövningen bör enligt uttalande i propositionen i första hand beaktas att pensionsåtagandena i allt väsentligt skall överensstämma med allmän pensionsplan. Normalt bör också krävas att svårigheter föreligger att kreditförsäkra åtagandet. Av departementschefens uttalanden framgår vidare att dispensbestämmelsen bör kunna bli tillämplig t. ex. för pensionsåtaganden som gäller anställda inom fackföreningar samt Folkets Hus- och Folkets Parkrörelserna.

3.2 Mindre avvikelser från allmän pensionsplan

Enligt tidigare regler begränsades i princip arbetsgivares avdragsrätt för kostnader för pensionsåtagande till kostnader för att trygga pension enligt allmän pensionsplan. Enligt den nya lagstiftningen medges därutöver avdrag för kostnader som motsvarar vissa mindre avvikelser från sådan plan. Inom vissa företag och branscher tillämpas pensionsplaner som i något avseende innebär förmåner utöver allmän pensionsplan. Dessa avvikelser har i regel mycket liten betydelse för den totala pensionskostnaden och har samtidigt ofta tillämpats under lång tid.

Den nu genomförda lagstiftningen innebär att avdragsrätt kommer att föreligga för kostnader för tryggande av åtaganden som innebär smärre avvikelser från allmän pensionsplan om den genomsnittliga merkostnaden för avvikelsen uppgår till högst 8 % av kostnaden för pensionsåtagande enligt allmän pensionsplan. Om däremot kostnaden för avvikelserna överstiger 8-procentgränsen föreligger inte avdragsrätt för någon del av denna kostnad utan endast för kostnad enligt allmän pensionsplan. Att avdragsrätten har knutits till en genomsnittlig kostnadsberäkning innebär att avgörande är den merkostnad som skulle uppkomma om motsvarande förmåner lämnades åt samtliga inom och utom företaget som omfattas av den aktuella allmänna pensionsplanen. Denna metod för kostnadsberäkningen har valts bl. a. därför

att förhållandena i ett enskilt företag härigenom inte kommer att påverka avdragsrättens omfattning. För avdragsrätt för kostnader för smärre avvikelser från allmän pensionsplan krävs vidare att förmånerna utgår inom ramen för högsta pensionsgrundande lön enligt planen och att den del av pensionsutfästelsen som avser avvikelserna har tryggats genom pensionsförsäkring. Anledningen till att avdragsrätten för kostnader för avvikelser från allmän pensionsplan begränsats till de fall där dessa har tryggats genom pensionsförsäkring är enligt departementschefen den stora betydelse som kontroll- och taxeringsfrågorna måste tillmätas på detta område. Enligt föreskrift i taxeringslagen (1956:623), TL, skall arbetsgivaren genom intyg från försäkringsgivaren styrka att avvikelserna ligger inom den tillåtna ramen.

3.3 Avdragsrätten när allmän pensionsplan inte föreligger

Av avsnitt 3.1 framgår att den nya lagstiftningen har medfört en utvidgning av begreppet allmän pensionsplan i vissa fall. I detta avsnitt skall behandlas de nya avdragsregler som gäller när allmän pensionsplan eller därmed likställt arrangemang inte föreligger. För att motverka de praktiska svårigheter som ansågs vara förknippade med 1975 års regler i dessa fall har införts en alternativ regel för bestämmande av avdragsrätten. Alternativregeln är tillämplig på pensionsåtaganden som har tryggats genom pensionsförsäkring och innebär att avdrag får göras för premier för tjänstepensionsförsäkringar med högst 30 % av utgiven lönesumma upp till 20 basbelopp. Avdraget får beräknas antingen på lön som har utgivits under beskattningsåret eller under året närmast dessförinnan. Reglerna har således utformats i enlighet med vad som gäller om avdrag för premier för privata pensionsförsäkringar.

Med anledning av ett tidigare förslag (prop. 1975/76:208) om provisorisk avdragsrätt för premier för vissa äldre pensionsförsäkringar har alternativregeln erhållit en något avvikande utformning i vissa fall. Om pensionsförsäkring har tagits på grund av ansökan som har kommit in till försäkringsgivarens huvudkontor senast den 19 november 1975 får avdrag för premie som erläggs under räkenskapsår som avslutas före den 1 mars 1978 åtnjutas med upp till 30 % av den lön arbetsgivaren utgivit till arbetstagaren under beskattningsåret eller närmast föregående beskattningsår, dock högst med 60 000 kr. (8 § andra stycket ikraftträdandelagen). Denna temporära regel skiljer från den permanenta främst därigenom att den inte är begränsad till arbetstagare som inte omfattas av allmän pensionsplan.

3.4 Avdrag för premier för egen pensionsförsäkring i vissa fall

Enligt tidigare regler kunde arbetstagare som i huvudsak saknade pensionsrätt i anställning efter dispens av RSV få avdrag för premie för egen

pensionsförsäkring med upp till 30 % av tjänsteinkomsten till den del denna inte översteg 20 basbelopp. RSV har prövat ett stort antal ansökningar om sådan dispens. I flertalet fall har dispens medgivits med maximalt belopp. Med hänvisning till den nya alternativa avdragsregeln (avsnitt 3.3) som vanligen blir tillämplig för arbetsgivaren i dessa fall har nämnda dispensregel slopats beträffande tjänsteinkomst som härrör från företag där den anställda har bestämmande inflytande. Man har förutsatt att den anställda i dessa fall kan låta företaget–arbetsgivaren överta ansvaret för pensioneringen. För att ge berörda parter skälig tid att inrätta sig efter de nya reglerna har föreskrivits att de dispenser som RSV redan har meddelat fortfarande skall gälla under en övergångstid, dock längst t. o. m. 1978 års taxering. RSV har fått möjlighet att meddela dispens även efter de nya reglernas ikraftträdande om ansökan om dispens har kommit in till verket innan prop. 1976/77: 48 lades på riksdagens bord, dvs före den 23 november 1976. Även sådan dispens gäller längst t. o. m. 1978 års taxering.

Samtidigt har gjorts den ändringen att anställda som inte har bestämmande inflytande i något företag och som helt saknar pensionsrätt i anställningen i fortsättningen utan dispens får göra avdrag för egna pensionsförsäkringspremier med upp till 30 % av uppbyggnadslönen till den del den inte överstiger 20 basbelopp.

De nya regler som har berörts i detta avsnitt har intagits i 46 § 2 mom. femte och sjätte styckena KL samt i övergångsbestämmelserna.

3.5 Övriga frågor i den nya lagstiftningen

Detta avsnitt innehåller en kort orientering om de övriga frågor som har behandlats i den nya lagstiftningen. Flera av dessa frågor har rent teknisk karaktär.

När en *ny allmän pensionsplan träder i kraft successivt* men arbetstagaren lämnar utfästelse om snabbare tillämpning av planens bestämmelser föreligger avdragsrätt för de kostnader som föranleds av denna utfästelse. Detta innebär således att planens slutliga nivå kommer att betraktas som allmän pensionsplan även under uppbyggnadsskedet.

Om en arbetsgivare vid arbetstagares *avgång i förtid* – dvs före ordinarie pensionsålder – utfäster sig att utge fulla pensionsförmåner trots den förtida avången har avdrag för de fulla kostnaderna för tryggnad av en sådan utfästelse tidigare endast kunnat medges efter dispens från RSV. I förarbetena till den nya lagstiftningen har framhållits att när en allmän pensionsplan innehåller möjlighet att avtala om lägre pensionsålder än 65 år kan ett avtal härom inte anses innebära någon avvikelse från allmän pensionsplan. Om således allmän pensionsplan, eller därmed likställd plan, gör det möjligt att bestämma en lägre pensionsålder än 65 år föreligger avdragsrätt utan dispens för kostnader för tryggnad av åtagande om sådan lägre pen-

sionsålder. En uttrycklig föreskrift om detta har förts in i punkt 2 e femte stycket av anvisningarna till 29 § KL. Såvitt gäller arbetstagare i aktiebolag eller ekonomiska föreningar som har bestämmande inflytande i företaget krävs dock dispens för att arbetsgivare med avdragsrätt skall kunna trygga kostnaden för en lägre pensionsålder än 60 år. De arbetstagare-huvuddelägare som fått skriftlig utfästelse om lägre pensionsålder än 60 år före den 23 november 1976 – dvs. den dag prop. 1976/77: 48 överlämnades till riksdagen – får dock enligt uttrycklig bestämmelse i 8 § ikraftträdandelagen behålla denna utan att det påverkar arbetsgivarens avdragsrätt.

För att undvika att anställda i svenska företag vid tjänstgöring utomlands får ett sämre pensionsskydd än de skulle ha haft om de hade tjänstgjort i Sverige under motsvarande tid förekommer det att arbetsgivaren till den anställdes förmån gör utfästelse om *komensation för bortfallande ATP vid utlandstjänstgöringen*. Enligt uttalande i prop. 1976/77: 48 bör kostnaderna för sådana förmåner vara avdragsgilla om de faller inom ramen för tillämplig allmän pensionsplan.

Reglerna om *tjänstetidsberäkning för full pension* har ändrats så att det vid bestämmande av avdragsrätt för pensionskostnader enligt punkt 2 e av anvisningarna till 29 § KL numera är tillåtet att räkna in såväl anställningstid hos den aktuella arbetsgivaren innan pensionsåtagande enligt allmän pensionsplan lämnades som anställningstid hos förutvarande arbetsgivare. En förutsättning för att tjänstetiden skall få beräknas på detta sätt är dock att avräkning sker av sådan pension som arbetsgivare tidigare har utfäst och tryggt åt arbetstagaren under tid som skall inräknas i åtagandet.

En mindre ändring har även skett i reglerna om *beskattning av utfallande tjänstepension vid bosättning utomlands*. Ändringen innebär att belopp som utfaller på grund av tjänstepensionsförsäkring skall beskattas i Sverige i samma utsträckning som annan tjänstepension. Detta medför att pensionen skall beskattas i Sverige endast om den tidigare verksamheten har utövats här. Den nya lagstiftningen innebär däremot inte någon ändring i de regler som gäller om skattskyldighet för belopp som utfaller på privata pensionsförsäkringar. Den som är bosatt utomlands är skattskyldig i Sverige för sådana belopp om försäkringen har meddelats av här i riket bedriven försäkringsrörelse.

Om en anställd för vilken arbetsgivare har tecknat kollektiv tjänstepensionsförsäkring avgår ur tjänsten utan att någon ny arbetsgivare övertar försäkringen, kan arbetstagaren själv beredas tillfälle att överta försäkringen. Sådan försäkring kallas *fortsättningsförsäkring* och bör enligt uttalande i prop. 1976/77: 48 anses tecknad när den försäkrade ursprungligen blev anmäld för inträde i SPP. Uttalandet har föranletts av att tidpunkten för tecknande av äldre pensionsförsäkringar enligt 8 § ikraftträdandelagen kan få avgörande betydelse för avdragsrättens omfattning.

1975 års lagstiftning innebar att arbetsgivare som hade lämnat *utfästelse om pension utöver allmän pensionsplan senast den 31 december 1975* fick behålla rätten till avdrag för hela den kostnad som svarade mot utfästelsen, alltså även den del som innebar förmåner utöver allmän pensionsplan. Den nu genomförda lagstiftningen innebär att, om en arbetstagare som omfattas av en sådan äldre utfästelse byter anställning under år 1976 eller senare, får den nye arbetsgivaren samma avdragsrätt som den förutvarande.

4 Ikraftträdande

De nya reglerna skall i princip tillämpas första gången vid 1977 års taxering.

I något fall kan de nya reglerna medföra större avdragsrätt redan vid 1976 års taxering för pensionsåtagande som avser arbetstagare-huvuddelägare än som gällde enligt 1975 års regler. Om så är fallet skall de nya reglerna kunna tillämpas redan vid 1976 års taxering. Enligt uttrycklig föreskrift föreligger extraordinär besvärsmålsrätt om taxeringen har vunnit laga kraft.

Enligt 2 § ikraftträdandelagen skall s. k. avskattning i vissa fall ske om äldre försäkringsavtal ändras i strid mot de kvalitativa villkor som år 1975 infördes i punkt 1 av anvisningarna till 31 § KL. Med avskattning avses att den mot försäkringen svarande premiereserven och övriga tillgodohavanden i sin helhet anses som ett på grund av försäkringen utbetalt belopp, som skall tas till beskattning det år ändringen av villkoren sker. Dessa regler har nu ändrats i två avseenden. Sålunda får tjänstepensionsförsäkringar, som tagits i överensstämmelse med ansökan som kommit in till försäkringsgivarens huvudkontor före utgången av år 1975, ändras intill utgången av år 1977 utan att avskattning sker. På skatteutskottets initiativ har vidare genomförts den ändringen att påföljden inte heller skall inträda om försäkringstagare – som utan kännedom om de nya reglerna insatt förmånstagare i strid mot bestämmelserna i punkt 1 av anvisningarna till 31 § KL – utan dröjsmål återkallar förordnandet sedan han har underrättats om påföljden av förordnandet.